- wetgeving
- aanbevelingen
- praktische tips
- contacten

Met een handicap naar de school van je keuze

Redelijke aanpassingen in het onderwijs

UNIA
Interfederaal
Gelijkekansencentrum

Met een handicap naar de school van je keuze

Redelijke aanpassingen in het onderwijs

UNIA
Interfederaal
Gelijkekansencentrum

Inhoud

Inleiding 3

Inclusief onderwijs 4

Inschrijvingsrecht 6

Redelijke aanpassingen 9
- 1 | Wat verstaat men onder handicap? 10
- 2 | Wat is een redelijke aanpassing? 10

Hoe redelijke aanpassingen voorzien? 13
- 1 | Aanpassingen aan de leerstof en de manier van leren 15
- 2 | Hulpmiddelen 15
- 3 | GON- en ION-begeleiding 16
- 4 | Onderwijs aan huis of in het ziekenhuis 17

Goede praktijkvoorbeelden 18
- 1 | Aanpassingen aan de school- en klasomgeving 19
- 2 | Aanpassingen tijdens de les 20
- 3 | Aanpassingen ter ondersteuning van de leerling 21

Wat als een redelijke aanpassing wordt geweigerd? 23
- 1 | Wat doet Unia? 24
- 2 | Hoe neem je contact op met Unia? 25

Wettelijk kader 26

Nuttige contactgegevens 29

Documentatie 32

Inleiding

Unia ontvangt geregeld meldingen van leerlingen met een handicap en hun ouders die problemen hebben om redelijke aanpassingen te verkrijgen op school. **Redelijke aanpassingen zijn een recht, gegarandeerd door de Verenigde Naties en de antidiscriminatiewetgeving in ons land.**

Met deze brochure willen we het begrip 'redelijke aanpassingen' toelichten voor alle betrokkenen: leerlingen, ouders, leerkrachten en schooldirecties, en actoren uit de onderwijswereld. Omdat we waarderen wat er in veel scholen al gebeurt, gebruiken we daarbij volop goede praktijkvoorbeelden.

Redelijke aanpassingen zijn verplicht in het leerplichtonderwijs (lager onderwijs en secundair onderwijs) en het niet-verplichte onderwijs (kleuteronderwijs, hoger onderwijs, volwassenenonderwijs en alle andere vormen van onderwijs). Gemakshalve gebruiken we de term 'leerling', maar die verwijst ook naar studenten en cursisten.

Inclusief onderwijs

In een inclusieve samenleving kan iedereen dezelfde voorzieningen gebruiken. Op gelijke voet nemen personen met en zonder handicap het openbaar vervoer, doen ze aan fitness, gaan ze naar het theater, zijn ze collega's. De motor van die inclusieve samenleving is inclusief onderwijs: een school waarin niemand wordt uitgesloten, is een belangrijke etappe op de weg naar een samenleving waarin niemand wordt buitengesloten.

We spreken van inclusief onderwijs wanneer gewone scholen hun infrastructuur, hun methodes en lesmateriaal en hun personeelsbeleid op álle leerlingen richten, ongeacht hun kenmerken: leerlingen met een handicap, maar ook anderstalige nieuwkomers of leerlingen uit gezinnen die het wat moeilijker hebben.

Het onderwijs van meet af aan zo aanbieden en organiseren dat alle leerlingen eraan kunnen deelnemen, heet *Universal Design for Learning* (UDL). Maar volgens dat principe zijn de scholen vaak nog niet georganiseerd. Tot het zover is, blijft het in bepaalde situaties nodig – en verplicht – om redelijke aanpassingen te voorzien.

Inschrijvingsrecht

Het M-decreet versterkt voor leerlingen met een handicap het recht om zich in te schrijven in een school voor gewoon onderwijs, zowel in het basisonderwijs als in het secundair onderwijs. Als een school dat recht niet respecteert, kunnen verschillende instanties je helpen.

Leerlingen met een handicap die dankzij redelijke aanpassingen het gemeenschappelijk curriculum kunnen volgen, hebben het recht om zich in te schrijven in een school voor gewoon onderwijs. Scholen zijn verplicht om voor die leerlingen redelijke aanpassingen te doen.

Het inschrijvingsrecht geldt ook voor **leerlingen die van het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB) een verslag hebben gekregen dat toegang geeft tot het buitengewoon onderwijs**. Voor hen gebeurt de inschrijving onder 'ontbindende voorwaarde'. Wat wil dat zeggen? Als een leerling onder ontbindende voorwaarde ingeschreven wordt, moet de school met de ouders, de klassenraad en het CLB een overleg organiseren. Tijdens dat overleg bespreken ze of de leerling met bepaalde redelijke aanpassingen het gemeenschappelijk curriculum of een individueel aangepast curriculum kan volgen. Zo ja, dan wordt de leerling definitief ingeschreven. Zo niet, dan wordt de inschrijving ongedaan gemaakt.

Het is mogelijk dat een leerling definitief wordt ingeschreven en dat na verloop van tijd zijn of haar **nood aan aanpassingen wijzigt**. Dan kan er een verslag van het CLB nodig zijn dat toegang geeft tot het buitengewoon onderwijs (of een wijziging van een reeds bestaand verslag). De school moet dan een overleg organiseren met de klassenraad, de ouders en het CLB. Op basis van dat overleg en het verslag van het CLB kan de school beslissen om de leerling een individueel aangepast curriculum te laten volgen. Als de aanpassingen die daarvoor nodig zijn niet redelijk zijn, kan de school de inschrijving van de leerling ontbinden. De leerling kan het lopende schooljaar dan wel nog afmaken.

*Het **gemeenschappelijk curriculum** bevat de leerdoelen die leerlingen moeten halen om een diploma of studiebewijs te krijgen.*

*Een **individueel aangepast curriculum** bevat leerdoelen op maat van één bepaalde leerling. Die leerling hoeft dan de doelen van het gemeenschappelijk curriculum niet te halen. Hij of zij krijgt op het einde van het jaar ook niet hetzelfde diploma of studiebewijs, wel een attest van verworven bekwaamheden.*

Beslist de school om een kind niet in te schrijven? Dan kunnen de ouders contact opnemen met het Lokaal Overlegplatform (LOP) waarbij de school aangesloten is. Het LOP zal dan bemiddelen. De school moet de weigering trouwens spontaan melden aan het LOP. Is ze niet aangesloten bij een LOP, dan moet ze de weigering melden bij het Agentschap voor Onderwijsdiensten (AgODi) en wordt de bemiddelingstaak overgenomen door een provinciale bemiddelingscel. Levert de bemiddeling door het LOP geen resultaat op, dan kunnen de ouders een klacht indienen bij de Commissie inzake Leerlingenrechten.

Is er onenigheid over een verslag van het CLB voor toegang tot het buitengewoon onderwijs? Dan kan de Vlaamse Bemiddelingscommissie bemiddelen tussen ouders, school en CLB.

Redelijke aanpassingen

De wet zegt dat leerlingen met een handicap recht hebben op redelijke aanpassingen op school. Maar wat is een handicap precies? En wat zijn redelijke aanpassingen?

1 Wat verstaat men onder handicap?

Het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap omschrijft personen met een handicap als 'personen met langdurige fysieke, psychische, verstandelijke of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving'.

Een handicap is, kortom, een situatie die ontstaat uit de confrontatie tussen iemands beperking en een onaangepaste omgeving.

Met andere woorden: we mogen het begrip handicap niet te eng interpreteren. Niet alleen leerlingen die erkend worden als persoon met een handicap door het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV), de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) of het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) hebben recht op redelijke aanpassingen. Ook leerlingen met een chronische ziekte, een leerstoornis (zoals dyslexie of dyscalculie), autisme, ADHD of andere ontwikkelings- en gedragsstoornissen hebben recht op redelijke aanpassingen.

2 Wat is een redelijke aanpassing?

Een redelijke aanpassing is een maatregel die het effect neutraliseert van de onaangepaste (school)omgeving waarmee een persoon met een handicap te maken krijgt.

Redelijke aanpassingen zijn altijd afgestemd op de specifieke en individuele ondersteuningsbehoeften van de leerling met een handicap. Ze kunnen uiteenlopende vormen aannemen: aanpassingen aan de school- en klasomgeving, aanpassingen aan wat de leerkracht doet in de klas, of aanpassingen ter ondersteuning van de leerling. Soms heeft één leerling meerdere aanpassingen nodig.

- Redelijke aanpassingen zijn niet bedoeld om leerlingen met een handicap te bevoordelen ten opzichte van hun medeleerlingen. Integendeel: ze compenseren de nadelen die zij ondervinden door de onaangepaste schoolomgeving.

- Soms kan een redelijke aanpassing aan meerdere leerlingen met een handicap ten goede komen. Denk bijvoorbeeld aan een tolk Vlaamse Gebarentaal voor meerdere dove leerlingen. Of ook: aan aanpassingen aan een schoolgebouw voor rolstoelgebruikers en andere leerlingen (en leerkrachten) met een beperkte mobiliteit.

- Soms kunnen leerlingen zonder handicap van een redelijke aanpassing meegenieten. Zo kan je een cursus bijvoorbeeld digitaal ter beschikking stellen van een slechtziende leerling, maar tegelijk ook van de hele klas.

Een goede aanpassing voldoet zo veel mogelijk aan de volgende criteria:

- Ze komt tegemoet aan de **ondersteuningsbehoeften** van de leerling.

- Ze laat toe dat de leerling **evenwaardig** met de andere leerlingen onderwijs kan volgen (door op zijn niveau deel te nemen aan dezelfde activiteiten, of door dezelfde leerdoelen te realiseren via andere activiteiten, of door individuele leerdoelen te realiseren).

- Ze laat toe dat werken in de klas of zich verplaatsen binnen de school zo **zelfstandig** mogelijk verloopt.

- Ze garandeert de **veiligheid** en respecteert de **waardigheid** van de leerling.

Of een aanpassing redelijk is, kan je toetsen aan de volgende criteria:

- De **kostprijs**: de kostprijs van de aanpassing moet redelijk zijn. Of de kostprijs redelijk is, hangt af van de financiële draagkracht van de school. Wanneer de aanpassing geheel of gedeeltelijk door de overheid wordt terugbetaald, zal ze sneller als redelijk worden beschouwd.

- De **gebruiksfrequentie en -duur**: een dure aanpassing die regelmatig of voor lange tijd wordt gebruikt, wordt wél als redelijk beschouwd.

- De **impact op de organisatie**: een aanpassing die de algemene organisatie van de school en de klas niet duurzaam verstoort, moet als redelijk bestempeld worden.

- De **impact op de omgeving en de andere leerlingen**: een aanpassing die geen negatieve impact heeft op de omgeving of de andere leerlingen wordt sneller als redelijk beschouwd.

- Het **ontbreken van gelijkwaardige alternatieven**: een aanpassing wordt sneller als redelijk beschouwd wanneer er geen gelijkwaardige alternatieven zijn.

Hoe redelijke aanpassingen voorzien?

Zijn redelijke aanpassingen nodig, dan is het belangrijk dat alle betrokkenen vooraf duidelijke afspraken maken.

Daarbij volgt men best de volgende stappen:

- **De leerling of de ouders verwoorden de ondersteuningsbehoeften van de leerling** tegenover de school. Het volledige medische dossier hoeven ze daarbij niet uit de doeken te doen.

- **De school brengt alle betrokkenen samen**: de leerling, de ouders, de leerkracht(en), een medewerker van het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB) en eventueel ondersteuners en/of zorgverleners. Samen bekijken ze welke aanpassingen een antwoord kunnen bieden op de ondersteuningsbehoeften van de leerling.

- De **afspraken** worden schriftelijk vastgelegd, zodat voor iedereen duidelijk is wat van hen verwacht wordt. Men legt ook best vast of de redelijke aanpassingen binnen een gemeenschappelijk curriculum of binnen een individueel aangepast curriculum passen.

- Om de aanpassingen te **evalueren** overleggen alle betrokkenen regelmatig (maandelijks, driemaandelijks ...). Zo nodig worden de aanpassingen bijgesteld. Gaat de leerling naar een nieuw leerjaar, dan volgen de aanpassingen hem.

Door in het **schoolreglement** te verwijzen naar de mogelijkheid van redelijke aanpassingen, maak je als school duidelijk dat leerlingen met een handicap welkom zijn.

In het hoger onderwijs bestaan specifieke procedures voor redelijke aanpassingen. Ze worden aangevraagd bij het aanspreekpunt voor studenten met een functiebeperking en worden vastgelegd voor een semester of academiejaar.

1 Aanpassingen aan de leerstof en de manier van leren

Om tegemoet te komen aan de behoeften van een leerling met een handicap kan men aanpassingen doen aan de leerstof en aan de manier van leren. Dat kan op verschillende manieren:

- **Remediëren**: individuele leerhulp aanbieden.
- **Differentiëren**: variatie aanbrengen in leerstof en aanpak om zo beter in te spelen op de behoeften van individuele leerlingen.
- **Compenseren**: (technische) hulpmiddelen toelaten, bijvoorbeeld een laptop met leessoftware en spellingcorrector voor een leerling met dyslexie.
- **Dispenseren**: onderdelen van het leerprogramma laten vallen en indien mogelijk vervangen door gelijkwaardige onderdelen.

Deze maatregelen maken deel uit van het algemene zorgbeleid op Vlaamse scholen. Ze kunnen worden genomen met behoud van het gemeenschappelijk curriculum. Als een leerling het gemeenschappelijk curriculum volgt – en slaagt – krijgt hij of zij een studiebewijs of diploma zoals alle andere leerlingen.

De school en het CLB bekijken telkens in overleg met de ouders welke maatregelen zinvol zijn. Als het gaat om compenserende of dispenserende maatregelen, worden de afspraken het beste op papier gezet.

2 Hulpmiddelen

Leerlingen met een handicap die les volgen in het gewoon onderwijs, kunnen op verschillende plaatsen terecht voor hulpmiddelen.

- Het departement Onderwijs van de Vlaamse overheid stelt **speciale onderwijsleermiddelen** ter beschikking of betaalt die terug. Voorbeelden zijn: de omzetting van studiemateriaal in braille of grootletterdruk; technische hulpmiddelen, zoals een leesloep of een aangepaste tafel en stoel; kopieën van notities van medeleerlingen; schrijftolken en tolken Vlaamse Gebarentaal.

De leerling of ouders vragen die hulpmiddelen aan via de directie van de school (in het hoger onderwijs: via het aanspreekpunt voor studenten met een functiebeperking). De directie doet de aanvraag bij de cel Speciale Onderwijsleermiddelen van het Agentschap voor Onderwijsdiensten.

- Ook **hulpmiddelen voor leerlingen met dyslexie**, zoals voorlees- of spraakherkenningssoftware, kunnen bij de school zelf aangevraagd worden. Er bestaan verschillende soorten software, dus het is belangrijk om te kiezen voor de software die is aangepast aan de behoeften van de leerling. Let op: het mechanisme voor de verdeling van dyslexiesoftware wordt hervormd. Bij het drukken van deze brochure was hierover nog geen informatie beschikbaar.

- Bij het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) kan de leerling een budget aanvragen om een **persoonlijk assistent** te betalen (het 'persoonlijke assistentiebudget' voor minderjarigen of het 'persoonsvolgend budget' voor meerderjarigen). Een persoonlijk assistent helpt de leerling bij praktische en organisatorische taken, zoals omkleden na de turnles of assisteren tijdens een schoolreis. Een persoonlijk assistent kan niet ingeschakeld worden voor pedagogische ondersteuning.

- Het VAPH financiert ook **technische hulpmiddelen** die de leerling niet alleen op school maar ook in de leefsituatie gebruikt. Daarnaast vergoedt het VAPH de **verplaatsingskosten** van leerlingen en studenten met een beperkte mobiliteit.

- Ten slotte kunnen studenten met een visuele of auditieve handicap in het hoger onderwijs ook een budget voor **vaktechnische en inhoudelijke begeleiding** aanvragen bij het VAPH.

3 GON- en ION-begeleiding

Soms kunnen leerlingen ook rekenen op GON- of ION-begeleiding. GON staat voor 'geïntegreerd onderwijs', ION voor 'inclusief onderwijs voor leerlingen met een verstandelijke handicap'. De begeleiding gebeurt door een personeelslid van een school voor buitengewoon onderwijs. Dat kan op verschillende manieren: de begeleider kan de leerling zelf een

aantal uren helpen, hij kan de ouders ondersteunen, hij kan (leden van) het schoolteam ondersteunen of uitleg geven, hij kan specifiek materiaal aanmaken enzovoort.

De ouders, de leerling, de school voor gewoon onderwijs, de begeleidende school voor buitengewoon onderwijs en het CLB maken afspraken over de begeleiding. Die afspraken leggen ze vast in een verslag.

Let op: GON- en ION-begeleiding worden hervormd. Bij het ter perse gaan van deze brochure was daarover nog geen informatie beschikbaar. De recentste informatie vind je op www.onderwijs.vlaanderen.be (klikken op 'Ouders', 'Ondersteuning en begeleiding' en 'Leren met een beperking').

4 Onderwijs aan huis of in het ziekenhuis

Langdurig of chronisch zieke leerlingen hebben onder bepaalde voorwaarden recht op onderwijs aan huis of in het ziekenhuis. De school organiseert de lessen; de overheid draagt de kosten. Daarnaast voorzien een aantal verenigingen extra ondersteuning: het kan gaan om een internetverbinding tussen de klas en de leerling (Bednet) of om bijles door vrijwilligers (Auxilia, School & Ziekzijn). Een aantal ziekenhuizen organiseert zelf onderwijs (Ik leer in het ziekenhuis).

Meer informatie over tijdelijk onderwijs aan huis (TOAH) vind je op: www.onderwijs.vlaanderen.be (klikken op 'Ouders', 'Ondersteuning en begeleiding' en 'Langdurig of chronisch ziek').

Goede praktijk-voorbeelden

De volgende goede voorbeelden van redelijke aanpassingen komen uit de dagelijkse praktijk van Belgische gewone scholen die een plaats geven aan leerlingen met een handicap.

Let wel: het zijn niet meer dan voorbeelden. Leerlingen, ouders en scholen kunnen er zich door laten inspireren, maar het blijft belangrijk om voor elke situatie afzonderlijk na te gaan welke aanpassingen best afgestemd zijn op de specifieke en individuele ondersteuningsbehoeften van de leerling.

1 Aanpassingen aan de school- en klasomgeving

In veel situaties kan men de schoolorganisatie aanpassen, of ook de manier waarop het schoolgebouw gebruikt wordt.

- Op een secundaire school krijgt de klas van **Gino**, die een rolstoel gebruikt, alle lessen in hetzelfde lokaal. De leerlingen hoeven niet, zoals andere klassen, voor elke les een ander lokaal op te zoeken. De school neemt ook een traplift in gebruik, zodat Gino overal naartoe kan. Het jaar nadien maakt ook **Karima** gebruik van de traplift.

- **Natasha** studeert journalistiek. Ze heeft ADHD en wordt snel afgeleid door prikkels van buitenaf. Daarom kan ze haar examen in een rustige examenruimte afleggen, zodat ze zo weinig mogelijk wordt afgeleid.

- **Brandon** heeft overmatige bewegingsdrang en kan terecht in een aangepast hoekje in de klas om af en toe te rusten.

- Bij het zoeken naar een geschikte stageplaats voor **Jan-Pieter** houdt de stagebegeleider rekening met de toegankelijkheid van de stageplaats. Hij overlegt met de stageplaats over de aanpassingen die nodig zijn. Daarop installeert de stageplaats een hellend vlak.

- **Julie** mag de school binnen via een kleinere ingang om aan de drukte bij de hoofdingang te ontsnappen. Ze heeft angstaanvallen en voelt zich niet prettig wanneer ze de hoofdingang gebruikt. Ze mag haar schriftelijke examens alleen afleggen in een afzonderlijke kamer in plaats van in de refter of de sportzaal omdat grote ruimtes haar angst inboezemen.

- Er wordt een aangepast toilet voorzien voor **Florian**, die kleiner is dan de andere studenten.

2 Aanpassingen tijdens de les

Leerkrachten kunnen tegemoet komen aan de ondersteuningsbehoeften van een leerling door extra hulp en instructies te voorzien, door de lesplanning aan te passen, door de verwachtingen bij te stellen en te voorzien in een individueel aangepast curriculum enzovoort.

- **Anna** heeft het syndroom van Gilles de la Tourette. Dat uit zich onder meer door onverwachts te roepen in het midden van de les. De leerkracht zal Anna hiervoor niet berispen en legde aan het begin van het schooljaar aan de klas uit waarom Anna dit doet.

- **Nele** is doof en gebruikt de Vlaamse Gebarentaal. Ze studeert voor leerkracht lager onderwijs en wil later les geven aan dove leerlingen. Ter vervanging van de opleidingsonderdelen Frans en Muziek volgt ze de vakken Vlaamse Gebarentaal en Dovencultuur zodat ze een goede dove leerkracht kan worden.

- **Ali**, een jongen met een verstandelijke handicap, zit in de eerste klas van de lagere school in het gewoon onderwijs. Als de leerkracht Ali aanspreekt, gebruikt ze korte zinnen met eenvoudige woorden. Ze geeft hem slechts één instructie tegelijk en werkt vaak met beelden. Elke ochtend stelt ze het dagprogramma met pictogrammen voor (lezen, speeltijd, middagmaal, handwerk …). Een begeleider van een school voor buitengewoon onderwijs biedt pedagogische ondersteuning en er worden regelmatig vergaderingen belegd met alle betrokkenen.

- **Paul** is goed in concrete vakken, maar door zijn verstandelijke handicap niet in redeneren. Er werd afgesproken dat hij enkel nog die vakken zal volgen die in de toekomst belangrijk zullen zijn voor hem. Hij volgt groente-, fruit-, sierplanten- en bloementeelt en er wordt gezorgd voor vervangende activiteiten.

- **Justin** zit in de vijfde klas van de lagere school en heeft dyslexie. Na overleg tussen de school, het CLB en de ouders wordt afgesproken dat de leerkracht de opgaven van de oefeningen voorleest, om er zeker van te zijn dat Justin ze goed heeft begrepen. Ze vermijdt ook om recto verso kopieën te gebruiken en Justin hoeft niet hardop in de klas voor te lezen.

- **Arif** heeft autisme. Voor hem worden opdrachten op tijd aangekondigd en op een duidelijke manier toegelicht, zowel mondeling als schriftelijk.

- **Kaat** is slechthorend. De tafels in de klas zijn in een U-vorm geplaatst, zodat ze haar klasgenoten altijd kan zien. Er wordt een microfoon doorgegeven, zodat Kaat beter kan horen wat er wordt gezegd.

- De vier jaar oude **Malik** heeft mobiliteits- en evenwichtsproblemen. De kleuterleidster heeft de kinderen in de klas uitgelegd dat Malik speciale ondersteuningsbehoeften heeft. De planning is aangepast zodat de kinesist Malik twee maal per week op school kan behandelen.

- De 13-jarige **Lily** mag in de klas eten om een aanval van hypoglycemie (suikerval) te vermijden, wanneer ze voelt dat zo'n aanval zich kan voordoen.

3 Aanpassingen ter ondersteuning van de leerling

Ook aanpassingen aan de vraagstelling van een examen, aan opdrachten enzovoort kunnen tegemoetkomen aan de ondersteuningsbehoeften van een leerling. Dankzij hulpmiddelen kunnen leerlingen met een handicap dan weer beter bij het klasgebeuren betrokken worden.

- **Eva** wordt gevolgd door een therapeute voor haar dyscalculie. In de klas mag ze een rekenmachine en een formularium gebruiken, en ze krijgt extra tijd bij toetsen en examens.

- Ten gevolge van zuurstoftekort bij de geboorte heeft **Younes** een licht verstandelijke handicap, waardoor hij problemen heeft met decimalen bij rekensommen. Daarom maakt Younes dezelfde sommen met afgeronde getallen en in zijn eigen tempo.

- **Marie** zit in het tweede jaar geneeskunde en heeft een neuromusculaire aandoening. Die uit zich in hevige pijn die zich voordoet bij hoge spierbelasting, bijvoorbeeld door het schrijven. De universiteit laat toe dat ze haar examens mondeling of aan de hand van meerkeuzevragen aflegt, waarmee geen spierbelasting is gemoeid.

- **Lola** kan niet schrijven en kan moeilijk praten. Terwijl de andere leerlingen schriftelijk hun toets maken, test de juf Lola aan de hand van meerkeuzevragen waarop ze mondeling kan antwoorden. De juf kan aan de reactie van Lola zien welk antwoord ze heeft gekozen.

- **Max** gebruikt de Vlaamse Gebarentaal. De hogeschool waar hij studeert besluit om zelf een aantal tolkuren te vergoeden, zodat Max de lessen kan volgen. Er wordt een tolk gevonden die een basiskennis heeft van de opleiding die Max volgt.

- **Pablo** wil het toelatingsexamen voor de studies van arts afleggen. Omdat hij dyslexie heeft, krijgt hij meer tijd voor deze test.

- Voor begrijpend lezen moeten de leerlingen stukken tekst in de juiste volgorde plaatsen zodat het verhaal een logische opbouw krijgt. Door zijn verstandelijke handicap is dit te moeilijk voor **Gert**. In plaats daarvan mag hij prenten in de juiste volgorde leggen zodat de prenten een verhaal vertellen.

- **Veerle** is slechthorend en studente verpleegkunde. De hogeschool kocht voor haar een aangepaste stethoscoop die later ook kan gebruikt worden door andere slechthorende studenten.

- **Karlien** heeft dyspraxie, waardoor ze problemen heeft met schrijven. Ze gebruikt een computer met speciale software zodat ze de oefeningen uit haar werkboek met de computer kan maken.

- **Fatine** volgt door haar chronische vermoeidheid een aangepast leertraject. Ze kan haar stage spreiden over een langere periode en er wordt gekeken of de stageplaats vlot bereikbaar is.

- **Florence** is slechtziend en zit in het derde middelbaar. Haar notities en enkele leerboeken worden omgezet naar grootletterdruk. Ook de examens worden voor haar aangepast.

Wat als een redelijke aanpassing wordt geweigerd?

Als een school het recht op redelijke aanpassingen niet respecteert, kunnen verschillende instanties je helpen.

Een gevraagde aanpassing kan alleen geweigerd worden als ze onredelijk is. De school moet telkens motiveren waarom, en moet nadenken over alternatieven.

Het weigeren van een redelijke aanpassing is discriminatie.

Verschillende instanties kunnen bemiddelen bij onenigheid over de redelijkheid van een aanpassing. De Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat is er daar één van. Je vindt hun contactgegevens achteraan deze brochure.

Je kan ook contact opnemen met Unia. Unia is een onafhankelijke openbare instelling. Onze dienstverlening is gratis en voor iedereen toegankelijk. Een beroep doen op Unia betekent niet dat je meteen ook een formele klacht indient (zoals bij de politie of bij de rechtbank).

1 Wat doet Unia?

Bij Unia kan je terecht met:

- een vraag om informatie of advies over een situatie die je als discriminerend ervaart;
- een gewone melding (zonder vraag tot tussenkomst);
- een vraag om tussenkomst.

Unia streeft in de eerste plaats naar dialoog en verzoening. In uitzonderlijke gevallen kunnen we met het akkoord van de melder een gerechtelijke procedure opstarten.

Ook als je niet wilt dat Unia tussenbeide komt, is het nuttig om (mogelijke) discriminatie te melden. Zo kan Unia informatie verzamelen over wat er gebeurt in de praktijk. Op die manier kunnen we structurele problemen blootleggen en aankaarten bij de overheid.

2 Hoe neem je contact op met Unia?

Heb je een algemene vraag?

Schrijf, bel, fax of mail ons op:

Koningsstraat 138, 1000 Brussel
☎ 02 212 30 00
🖷 02 212 30 30
✉ info@unia.be

Wil je discriminatie melden?

- **Surf** naar www.unia.be en vul het formulier 'Discriminatie melden' in. Onze website is geschikt voor slechtzienden; een clip in Vlaamse Gebarentaal maakt dove bezoekers duidelijk hoe ze met Unia contact kunnen opnemen.

- **Bel** van maandag tot vrijdag van 9 tot 12.30 uur en van 13.30 tot 17 uur naar het gratis nummer 0800 12 800 (vanuit België) of naar 02 212 30 00 (vanuit het buitenland).

- **Bezoek** ons kantoor in Brussel op afspraak.

- **Klop aan** bij één van onze lokale contactpunten in Aalst, Antwerpen, Brugge, Genk, Gent, Hasselt, Kortrijk, Leuven, Mechelen, Oostende, Roeselare, Sint-Niklaas en Turnhout. Voor alle contactgegevens, surf naar www.unia.be/contact.

Wettelijk kader

Het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van Personen met een Handicap bevordert, beschermt en waarborgt de fundamentele vrijheden en mensenrechten van mensen met een handicap. België heeft dit Verdrag in 2009 geratificeerd. Artikel 24 van dit Verdrag stelt dat personen met een handicap niet op grond van hun handicap mogen worden uitgesloten van het algemeen onderwijssysteem. Personen met een handicap moeten op voet van gelijkheid toegang hebben tot inclusief onderwijs en voortgezet onderwijs. Daarnaast moeten er redelijke aanpassingen worden verschaft naargelang de behoefte van de persoon in kwestie.

Het kaderdecreet voor het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid van 10 juli 2008 beschouwt het weigeren van redelijke aanpassingen voor een persoon met een handicap als een vorm van discriminatie (artikel 15). Dit decreet is ook van toepassing op het onderwijs. Het begrip handicap wordt niet gedefinieerd in het decreet. Het moet ruim worden uitgelegd, in overeenstemming met het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap: iedere langdurige fysieke, mentale, verstandelijke of zintuiglijke handicap die een persoon in wisselwerking met diverse drempels kan beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de maatschappij. Het decreet definieert redelijke aanpassingen als materiële of immateriële maatregelen die de beperkende invloed van een onaangepaste omgeving op de participatie van een persoon met een handicap neutraliseren en die geen onevenredige belasting betekenen, of waarvan de belasting in voldoende mate wordt gecompenseerd door bestaande maatregelen.

Het protocol betreffende het begrip redelijke aanpassingen van 19 juli 2007 tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, het Waalse Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Franse Gemeenschapscommissie ten gunste van personen met een handicap geeft een definitie van het begrip redelijke aanpassingen en somt de criteria op waaraan dergelijke aanpassingen moeten voldoen.

Het decreet van 21 maart 2014 betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (het 'M-decreet') voegde nieuwe regels in over het inschrijvingsrecht in het gewoon basisonderwijs en het gewoon secundair onderwijs. Die regels vind je terug in het decreet basisonderwijs van 25 februari 1997 (artikel 37undecies) en de codex secundair onderwijs van 17 december 2010 (artikel 110/11). Iedere leerling

met een handicap heeft het recht om zich in te schrijven in een school voor gewoon onderwijs. Scholen zijn verplicht om voor die leerlingen redelijke aanpassingen te doen. Dat geldt ook voor leerlingen die een verslag hebben gekregen van het CLB dat toegang geeft tot het buitengewoon onderwijs. Voor hen gebeurt de inschrijving echter onder ontbindende voorwaarde.

De codex hoger onderwijs van 11 oktober 2013 bepaalt dat studenten met functiebeperkingen recht hebben op redelijke aanpassingen. Studenten met functiebeperkingen worden gedefinieerd als studenten met langdurige fysieke, mentale of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, effectief en op voet van gelijkheid met andere studenten te participeren aan het hoger onderwijs. Deze definitie is in overeenstemming met de omschrijving van personen met een handicap uit het Verdrag voor de Rechten van Personen met een Handicap.

Artikel 91 van het **decreet basisonderwijs van 25 februari 1997**, artikel 357 van de **codex secundair onderwijs van 17 december 2010** en artikel 67 van het **decreet betreffende het onderwijs VII van 8 juli 1996** bepalen dat speciale onderwijsleermiddelen ter beschikking kunnen worden gesteld aan leerlingen en studenten met een handicap die gewoon basisonderwijs, gewoon secundair onderwijs, hoger onderwijs of volwassenenonderwijs volgen.

Voor de decreten die van toepassing zijn op de Franse Gemeenschap verwijzen we naar de Franstalige versie van deze brochure.

Nuttige contactgegevens

Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB)
www.onderwijs.vlaanderen.be/centra-voor-leerlingenbegeleiding

Lokaal Overlegplatform (LOP)
www.agodi.be/lop

Agentschap voor Onderwijsdiensten – Cel Speciale Onderwijsleermiddelen
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel
02 553 92 40
www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/speciale-onderwijsleermiddelen

Commissie inzake Leerlingenrechten
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel
02 553 92 12 (klachten basisonderwijs)
02 553 88 75 (klachten secundair onderwijs)
commissie.leerlingenrechten@vlaanderen.be
www.ond.vlaanderen.be/leerlingenrechtencommissie

Vlaamse Bemiddelingscommissie
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel
02 553 87 18
bemiddelingscommissie.onderwijs@vlaanderen.be
www.onderwijs.vlaanderen.be/vlaamse-bemiddelingscommissie

Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap
Koning Albert II-laan 37
1030 Brussel
02 225 85 97
www.vaph.be

Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat
Leuvenseweg 86
1000 Brussel
T 0800 20 808
klachtenlijn@kinderrechten.be
www.kinderrechten.be

Ouders voor Inclusie
Algemene coördinatie
A. Verhaegenstraat 42
9000 Gent
0486 83 76 31
info@oudersvoorinclusie.be
www.oudersvoorinclusie.be

Steunpunt voor Inclusie
steunpunt@oudersvoorinclusie.be
www.oudersvoorinclusie.be/steunpunt-voor-inclusie

Inclusie Vlaanderen
Albert Giraudlaan 24
1030 Brussel
02 247 28 20
secretariaat@inclusievlaanderen.be
www.inclusievlaanderen.be

Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO)
info@siho.be
www.siho.be

Bednet
Bondgenotenlaan 134 bus 4
3000 Leuven
016 20 40 45
info@bednet.be
www.bednet.be

Ik leer in het ziekenhuis
www.ikleerinhetziekenhuis.be

Auxilia Vlaanderen
Italiëlei 189 bus 8
2000 Antwerpen
03 226 25 41
info@auxilia-vlaanderen.be
www.auxilia-vlaanderen.be

School & Ziekzijn
www.s-z.be

Gezin en Handicap
Arthur Goemaerelei 66
2018 Antwerpen
03 216 29 90
gezinenhandicap@kvg.be
www.gezinenhandicap.be

Vlaamse Confederatie van ouders en oudervereniging en (VCOV)
Berkendreef 7
3220 Holsbeek
016 38 81 00
info@vcov.be
www.vcov.be

GO! Ouders
Willebroekkaai 36
1000 Brussel
02 790 92 31
ouders@g-o.be
www.go-ouders.be

Koepel van Oudervereniging en van het Officieel Gesubsidieerd Onderwijs (KOOGO)
Ravensteingalerij 27 bus 8
1000 Brussel
0473 72 54 19
www.koogo.be

Voor de contactgegevens van verenigingen en organisaties in de Franse Gemeenschap verwijzen we naar de Franstalige versie van deze brochure.

Documentatie

Leren met een beperking

De Vlaamse overheid legt uit welke ondersteuning er bestaat voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften.
www.onderwijs.vlaanderen.be
(klikken op 'Ouders' en vervolgens 'Ondersteuning en begeleiding')

M-decreet: maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften

De Vlaamse overheid legt de grote lijnen van het M-decreet uit en beantwoordt 20 veelgestelde vragen van leraren en scholen over het M-decreet.
www.onderwijs.vlaanderen.be
(klikken op 'Onderwijspersoneel,' 'Van basis- tot volwassenenonderwijs,' en vervolgens op 'Lespraktijk' onder 'Op het werk')

Kansen in het M-decreet

Dit boekje is een project van de Overleggroep OKLO (Ouders van normaal- en hoogbegaafde Kinderen met specifieke Leer- en/of Ontwikkelingsproblemen) dat de betekenis van het M-decreet bespreekt, en de belangrijkste veranderingen waartoe het leidt.
www.sprankel.be
(klikken op 'Publicaties' en vervolgens 'Brochures')

Wegwijs in het inclusief onderwijs

In deze brochure biedt Ouders voor Inclusie praktische informatie aan waarmee ouders zelf aan de slag kunnen. Daarnaast bevat ze ook nuttige links over wetgeving, publicaties en nuttige adressen.
www.oudersvoorinclusie.be
(klikken op 'Publicaties')

Voorbij de vraagtekens?! Perspectief van leraren op inclusief onderwijs

Dit boek richt zich tot iedereen die begaan is met inclusief onderwijs: leraren, zorgcoördinatoren, leerlingenbegeleiders, directie, ouders, GON- en ION-begeleiders, therapeuten, ondersteuners enzovoort.
www.maklu.be

SIHO: onlinecursus UDL

Deze onlinecursus werd ontwikkeld door het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs. In module één maak je kennis met UDL. Wat is UDL? Waar vindt UDL zijn oorsprong? Waarom is UDL belangrijk in het onderwijs? Module twee gaat verder in op de principes en richtlijnen van UDL, aan de hand van concrete voorbeelden uit Vlaamse hogescholen en universiteiten.
www.siho.be/udl

Verder studeren, het kan! Ook met extra ondersteuning

Brochure die toekomstige studenten helpt bij hun zoektocht naar een studierichting en onderwijsinstelling die aansluit bij hun talenten en verwachtingen.
www.siho.be/publicaties
(klikken op 'Gidsen')

Succesvol studeren. Tips voor beleid en praktijk in hoger onderwijs

Brochure met concrete tips en inspiratie rond de overgang van secundair naar hoger onderwijs, het beleid van de instelling, redelijke aanpassingen en toegankelijkheid, en de overgang van hoger onderwijs naar werk.
www.siho.be/publicaties
(klikken op 'Gidsen')

TZALWEL!

Studenten met een handicap vertellen in zes filmpjes van het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs over hun ervaringen, dromen en ambities.
www.siho.be/in-beeld/tzalwel

Dyslexiesoftware! En nu?

Inspiratiebron voor scholen, leerkrachten, begeleiders, CLB-medewerkers en ouders bij het gebruik van ICT-hulpmiddelen en dyslexiesoftware in de school- en klaspraktijk.
www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/dyslexiesoftware-en-nu

Studeren met dyslexie

Documentaire over jonge professionals met dyslexie die hun studie aan de universiteit volbrachten en een boeiende carrière uitbouwden. In de bijbehorende brochure vind je extra informatie over dyslexie.
www.dyslexie.ugent.be

PROEF OP DE SOM: studeren met dyscalculie

Documentaire die je onderdompelt in de wereld van jongeren met dyscalculie. In het bijbehorende boek worden de inzichten uitgediept en worden kapstokken aangereikt voor de begeleiding van jongeren met dyscalculie.
www.arteveldehogeschool.be/dyscalculie

ADIBib

Eureka ADIBib stelt digitale versies van schoolboeken ter beschikking aan leerlingen met ernstige lees- en/of schrijfproblemen.
www.adibib.be

Luisterpunt

Luisterpunt is de Vlaamse openbare bibliotheek voor personen met een leesbeperking. Ben je blind of slechtziend, heb je dyslexie of kan je door een fysieke handicap geen gewone boeken lezen, dan kan je (kosteloos) brailleboeken en/of Daisy-luisterboeken lenen.
www.luisterpuntbibliotheek.be

Letop! Eerste hulp bij leerstoornissen en/of problemen bij het leren

Werkmappen en infopakketten in verband met leerstoornissen, voor ouders en leerkrachten.
www.letop.be

ADHD Toolkit

Toolkit voor leerkrachten in het basisonderwijs om leerlingen met ADHD doelgericht te begeleiden.
www.uzleuven.be/adhd-toolkit

Langdurig of chronisch ziek

Informatie voor ouders en professionals over het tijdelijk onderwijs aan huis, synchroon internetonderwijs en diverse andere initiatieven voor zieke kinderen en jongeren.
www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/langdurig-of-chronisch-ziek

Toegankelijkheid van scholen

Inspiratiebundel van Enter met tips om schoolgebouwen bereikbaar en bruikbaar te maken voor iedereen.
www.entervzw.be
(klikken op 'Publicaties')

Met een handicap naar de school van je keuze
Redelijke aanpassingen in het onderwijs
Brussel, juni 2016
2de editie

Auteur
UNIA
Koningsstraat 138, 1000 Brussel
T 02 212 30 00
F 02 212 30 30
E info@unia.be

De 'Easy to read' teksten werden geschreven door Inclusion asbl en herwerkt naar het Nederlands door Inclusie Vlaanderen vzw.

We danken iedereen die heeft meegewerkt aan deze brochure.

Vertaling
Signe & Caractères et Dice

Grafisch ontwerp en opmaak
StudiOrama

Fotografie
Norbert Maes (in opdracht van Ouders voor Inclusie),
Rob Stevens.

Verantwoordelijk uitgever
Els Keytsman, Koningsstraat 138 -1000 Brussel

Deze brochure vind je ook op www.unia.be als pdf,
in Word-formaat en in eenvoudige taal (Easy to read).
Deze brochure is ook online beschikbaar in de Vlaamse Gebarentaal (www.unia.be).
Cette brochure est également disponible online en langue des signes francophone (www.unia.be).
Cette brochure est également disponible en français (www.unia.be).

U wilt deze publicatie bestellen?
U kunt deze brochure bestellen: telefonisch: 02 212 30 00 of per e-mail: info@unia.be

Unia juicht het delen van kennis toe, maar dringt aan op respect voor de samenstellers en auteurs van alle bijdragen in deze publicatie. Haar als informatiebron gebruiken is alleen toegestaan mits auteur- en bronvermelding; de teksten of andere auteursrechtelijke beschermde elementen geheel of gedeeltelijk hergebruiken, verkopen, publiceren, aanpassen mag alleen met de voorafgaandelijke en schriftelijke toestemming van Unia. Unia beschikt niet over de rechten op het beeldmateriaal in deze publicatie. Het gebruik van deze foto's is dan ook niet toegestaan.

Deze brochure werd gedrukt op FSC-papier - SGS-COC -004434-FSC – mixed.

Koningsstraat 138, 1000 Brussel • Tel : +32 (0)2 212 30 00 • www.unia.be

UNIA

Interfederaal
Gelijkekansencentrum